

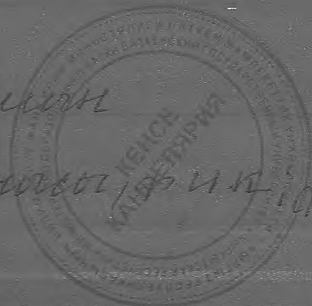
КЫРГЫЗ
БИЛИМ БЕРҮҮ
АКАДЕМИЯСЫНЫН
КАБАРЛАРЫ

ИЗВЕСТИЯ
КЫРГЫЗСКОЙ
АКАДЕМИИ
ОБРАЗОВАНИЯ

ISSN 1026-9045

Пастактайлы

ВКПП катмасын, ф. и. н. с. Ш. М. Мурзашиба

ИСАК БЕКБОЕВ

Астана қаласы
Жылжымайтын мүлік қоры

Құрметті Исак Бекбоев, ф.и.н. докторы, профессоры, Алматы қаласы, Мұрғалиева № 11

ЖУРНАЛ 2004-ЖЫЛЫ
НЕГИЗДЕЛГЕН

ЖУРНАЛ ОСНОВАН
В 2004 ГОДУ

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫНЫН
КАБАРЛАРЫ

ИЗВЕСТИЯ
КЫРГЫЗСКОЙ АКАДЕМИИ ОБРАЗОВАНИЯ

№2 (51) 2020

ISSN1694-8106

Индекс 77366

*Настоящим
о книж катчосот*

А. Усупов - мурдалеева А.И.

*Эргешали кызы Актилек,
окутуучу
Баткен мамлекеттик университети*

*Айдарова М.Д.,
п.и.к., доцент*

*Эргешали кызы Айчүрөк
п.и.к., ага окутуучу*

**ЖОГОРКУ КЛАССТАРДЫН ОКУУЧУЛАРЫН ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ТУРМУШКА
ДАЯРДОО БОЮНЧА ЖҮРГҮЗҮЛГӨН ЭКСПЕРИМЕНТАЛДЫК ТАЖРЫЙБА
ИШТЕРИНИН КЫСКАЧА МАЗМУНУ**

*Эргешали кызы Актилек,
Преподаватель
Баткенский государственный университет*

*Айдарова М.Д.,
к.п.н. доцент*

*Эргешали кызы Айчүрөк
к.п.н., старший преподаватель*

**КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ПРОВЕДЕННЫХ ОПЫТНО ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ
РАБОТ ПО ПОДГОТОВКЕ СТАРШЕКЛАССНИКОВ СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ**

*Ergeshali kyzy Aktilek,
Teacher
Batken State University*

*Aidarova M.D.,
k.p.s. docent*

*Ergeshali kyzy Aichurok
k.p.s., senior teacher*

**SUMMARY OF PILOT EXPERIMENTS ON PREPARING
HIGH SCHOOL STUDENTS FOR FAMILY LIFE**

Аннотация: Бул макалада жогорку класстын окуучуларындагы үй-бүлөдөгү жана достуктагы татаал ички сезимдин тынчсыздануунун, кам көрүүнүн, сыйлоонун ж.б. татаал мамилелердин системасы, инсандык өзгөчөлүктөрү чагылдырылат. Алгач бой жеткен мезгилдеги коомдогу жана үй-бүлөдөгү достук нравалык, психологиялык баалуулукка ээ болгондуктан, төмөнкү сапаттарды бөлүп көрсөтүшкөн: жасакшы адамды баалай билүү, алар үчүн кам көрүү, кызыгуунун жалпылыгы, өз ара жардамдашуу ж.б.

Окуучуларда үй-бүлөлүк турмуштун мазмуну көз караштын жалпылыгы, интеллектуалдуу өнүгүүнүн өзгөчөлүгү менен мүнөздөлөт. Үй-бүлөнүн, элдик педагогикалык каада-салттардын, эреже-нормалардын психологиялык баалуулугу башкаларды түшүнө билүү менен аныкталат.

Макалада окуучулардагы мына ушул сапаттардын атайын окуу программасынын таасири менен калыптануу өзгөчөлүктөрү жана ителип чыккан атайын окуу

программасынын мазмуну, эксперименталдык тажрыйба иштеринин мазмуну, иликтөөнүн жалпы натыйжалары баяндалат.

Аннотация: В этой статье отражены личностные особенности, система сложных отношений, заботы, уважения, внутренние переживания в семье и в дружбе. Поскольку дружба в семье и в обществе обладает нравственными и психологическими ценностями в период раннего совершеннолетия выделяют следующие качества: умение ценить хороших людей, заботиться о них, совпадение интересов, взаимопомощь и др.

Содержание семейного быта у учеников характеризуется особенностью интеллектуального развития, общностью взглядов. Психологическая ценность семьи, обычаев народной педагогики, норм и правил определяется умением понимать других.

Также, статья повествует об особенностях формирования таких качеств под влиянием специальной учебной программы и содержанием специально разработанной учебной программы, содержанием опытно-экспериментальных работ.

Annotation: This article reflects personal characteristics, a system of complex relationships, caring, respect, internal feelings in the family and in friendship. Since friendship in the family and in society has moral and psychological values during early adulthood, the following qualities are distinguished: the ability to value good people, take care of them, the coincidence of interests, mutual assistance, etc

The content of family life in students is characterized by a feature of intellectual development, common views. The psychological value of the family, the customs of folk pedagogy, norms and rules is determined by the ability to understand others.

Also, the article tells about the features of the formation of such qualities under the influence of a special curriculum and the content of a specially developed curriculum, the content of experimental works.

Түйүндүү сөздөр: үй-бүлө, үй-бүлөлүк турмуш, жогорку класстар, элдик педагогика, улуттук баалуулук, усулдар, эксперимент, окуу программасы, класстан тышкары иштер.

Ключевые слова: семья, семейный быт, старшие классы, народная педагогика, национальные ценности, методы, эксперимент, рабочая программа, внеклассные работы.

Key words: family, family life, high school, folk pedagogy, national values, methods, experiment, work program, extracurricular activities

Жаш муундарды үй-бүлөдөгү адеп-ахлактын эреже-нормаларын сактоого, аларды элдик педагогикалык өрнөктөрдүн үлгүсүндө тарбиялоого багытталган иликтөө иши буга чейинки педагогика илиминдеги изилдөөлөрдүн методологиялык негиздерине таянуу менен жүргүзүлдү.

Белгилүү окумуштуу-педагог, профессор Н.А. Асипова өзүнүн изилдөөлөрүндө жаш муундарда адептик сапаттарды калыптандыруунун төмөнкүдөй факторлорун бөлүп караган. Алар: мегафакторлор, макрофакторлор, мезофакторлор [2]. Жогорку класстардын окуучуларын үй-бүлөлүк турмушка даярдоодо мезофакторлордун таасири негизги орунда турат.

Ал эми, окумуштуу-этнопедагог А. Алимбеков адептүүлүк жөнүндө “Адамдын адептүүлүгү, ыймандуулугу – бул жашоодо тикендүү талаада бутту кандай сактап басса, жашоодо жаман жорук жасап коюудан ошондой этият жана аяр болуусунан өзүн эл арасында эч ким көрбөгөн жерде да, өзүнүн жорук-жосунун бирдей тутуусунан, туура ойлоо, ойлогонундай сүйлөө, сүйлөгөнүндөй жашоосунан көрүнөт” – деген таасын ойду баса белгилеген [1].

Жогорку класстын окуучуларында окуу иш-аракети мүнөзү жана мазмуну боюнча татаалдашат. Окуу материалын өздөштүрүүгө жогорку класстардын окуучуларынын кызыгуусунун кендиги жана туруктуулугу пайда болот.

Аларды саясат, коомдук турмуш, сүйүү жана достук деген түшүнүктөрдүн мааниси кызыктырат. Окуу процессинде илимий-техникалык жетишкендиктерди өздөштүрүүгө умтулушат. Мугалимдин билим берүү деңгээлине окуучулардын койгон талабы артат. Бул

курактагы эс процесси образдуу жана эрктүү мүнөзгө өтөт. Эске сактоодо текстин планын түзүү, негизги ойду бөлүп берүү, өздөштүрүлгөн окуу материалын жаны алынган маалыматтар менен салыштыруу ыкмаларын пайдаланышат. Ошондуктан, жогорку класстардын окуучуларында үй-бүлөлүк турмуш, элдик педагогикалык нарк-насилдер, үй-бүлөлүк тарбиянын эреже-нормалары жөнүндөгү түшүнүктөрдү өздөштүрүү менен ага ылайык жүрүм-турумдарды калыптандыруу үчүн иштелип чыккан атайын билим программасы практикаланды.

Атайын уюштурулган окуу процессинде окуучулардын акыл ишмердүүлүгү активдешет. Өздөштүрүүчү окуу материалын өз алдынча иштеп чыгып, ой корутундусун чагылдырат. Өзүнүн жана жолдошторунун билим денгээлин, окууга болгон мамилелерин салыштырмалуу анализдейт. Кубулуштардын, окуялардын ички себебин ачып берүүдө сын пикир пайда болуп калыптанат. Мындай учурда жаны билимдерди өздөштүрүүгө болгон умтулуусу, кызыгуусу, күчөп, жаны билимдер окуучулардын келечекке багыт алуусунун негизин түзөт. Ошондуктан, биз өзүбүздүн изилдөөбүздө жогорку класстардын окуучуларын улуттук баалуулуктар аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоо боюнча аталган

- эмпирикалык жана теориялык усулдар;
- констатациялык жана кайра түзүүчү усулдар;
- сандык жана сапаттык усулдар;
- жеке жана жалпы усулдар;
- мазмундуу жана формалдуу усулдар;
- сүрөттөө, түшүндүрүү, божомолдоо усулдары;
- изилдөөнүн жыйынтыктарын иштеп чыгуу ж.б. усулдарды
- изилдөөнүн максатына ылайык колдонуу менен жалпы тыянактарды чыгарууга аракет жасадык.

Изденүүчү эксперименттин жыйынтыгында белгилүү болгондой, айыл мектептеринин жогорку класстарынын окуучуларынын үй-бүлөлүк турмуш жөнүндөгү билимдерин өнүктүрүү зарылдыгы атайын окутуу моделин иштеп чыгууга жана анын негизинде калыптандыруучу тажрыйбалык иштерди жүргүзүүгө түрткү болду.

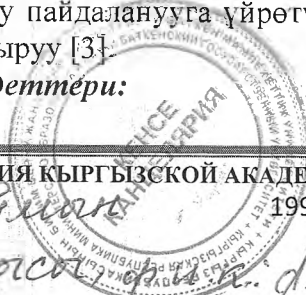
Калыптандыруучу эксперименттин максаты – класстан тышкаркы сабактарды окутуу процессинде жана тарбиялык сааттарды өтүүдө улуттук баалуулуктар аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоонун моделин практикада колдонуу болуп, ал төмөндөгүдөй милдеттерди камтыйт:

1. Улуттук баалуулуктар аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоонун мазмунун, каражаттарын жана методдорун таалим-тарбия ишине киргизүү;
2. Эксперименталдык топтогу окуучуларга класстан тышкаркы сабактарды окутууда азыркы программаны толуктап, кошумча бир маданий блоктун негизинде билим берүүнү уюштуруу;
3. Улуттук баалуулуктарды өнүктүрүү менен үй-бүлөлүк турмушту, үй-бүлөлүк мамилелерди үйрөнүү жана аны баалоо багытындагы тарбиялык иш-чараларды уюштуруу;
4. Класстан тышкаркы сабактарды окутуу боюнча мугалимдер үчүн усулдук рекомендацияларды иштеп чыгуу.

Эксперименталдык топтогу окуучулар жогорудагы окуу материалы менен бирге үй-бүлөлүк турмушту үйрөнүүнү камтыган кошумча программа аркылуу окушкан. Ал кошумча билим программасы “Үй-бүлөлүк тарбиянын негиздери” – деп аталып, жогорку класстардын окуучуларын үй-бүлөлүк турмушка даярдоо үчүн колдонулган.

Окуу курсунун максаты – элдик педагогикалык баалуулуктарды өнүктүрүү, өркүндөтүү үчүн окуучуларды үй-бүлөлүк адеп-ахлак эрежелерин билүүгө жана элдик каада-салт, нарк-насилдердин үлгүлөрүндө коомдо аралашып жашоого, адамдын этникалык өзгөчөлүктөрүн максаттуу пайдаланууга үйрөтүү, алардын маданияттуу жүрүм-турумдарын өнүктүрүүсүн калыптандыруу [3].

Окуу курсунун милдеттери:

–“Үй-бүлөлүк тарбиянын негиздери” окуу курсу аркылуу окуучунун элдик баалуулуктар системасында этномаданий иш-аракетинин өзгөчөлүгүн чагылдыруу;

–окуучулардын үй-бүлөлүк турмушка даярдык мамилелеринин калыптануу процессин анализдөө, педагогикалык иш-аракеттердин чөйрөсүндө калыптануучу жана иштелип чыга турган үй-бүлөлүк жашоодогу адеп-ахлактык моралдын өнүгүү мыйзам-ченемдүүлүктөрүн, адеп-ахлактык нормалардын жана принциптердин өзгөчөлүктөрүн изилдеп үйрөнүү;

–окуучуларды элдик каада-салттарга, нарк-насилдерге оң мамиле кылууга, жалпы улуттук баалуулуктарды сактоого үйрөтүү жана алардын жоопкерчилигин күчөтүү;

–окуучунун ички интеллектуалдык, эмоционалдык активдүүлүгүн, аналитикалык жана сынчыл ой-жүгүртүүсүн стимулдоо [3].

Бул программа төмөнкү темаларды өз ичине камтыйт: Сабакта “Үй-бүлө түшүнүгү жана анын маани, маңызы”, “Үй-бүлөлүк баалуулуктардын калыптанышы”, “Үй-бүлөлүк тарбия жана анын стилдери”, “Үй-бүлөдөгү үй-бүлө мүчөлөрүнүн милдеттери”, “Үй-бүлө жана үй-бүлөлүк каада-салттар”, “Үй-бүлөдөгү мамилелер жана аларды жөнгө салуу”, “Үй-бүлөдөгү адеп-ахлактык тарбиянын башаты”, “Үй-бүлөлүк тарбиянын эрежелери жана өзгөчөлүктөрү”, “Үй-бүлөдөгү кыз баланын жүрүм-турум адеби”, “Үй-бүлөдөгү уул баланын жүрүм-турум адеби”, “Үй-бүлөдөгү көйгөйлөр жана анын себептери”, “Ар башка маданияттагы үй-бүлөлүк баалуулуктар”, “Жаштарды мекенчилдикке тарбиялоодо үй-бүлөлүк каада-салттарды колдонуу”, “Үй-бүлө баланын рухий-нравалык өнүгүүсүнүн башаты” – деген темалар өтүлдү [3].

Ал эми тарбиялык сабактар “Мен жана менин келечектеги үй-бүлөмдүн портрети”, “Менин үй-бүлөмдүн тарыхы”, “Бекем үй-бүлө – бекем Кыргызстан”, “Үй-бүлө, коом жана мен”, “Үй-бүлөлүк каада-салттарды бекемдөө зарылдыгы”, “Менин кыялымдагы үй-бүлө” – деген темаларды өтүү аркылуу жүргүзүлгөн.

Класстан тышкаркы сабактарда болсо “Менин үй-бүлөм – менин сепилим”, “Үй-бүлө менин көз карашым менен”, “Үй-бүлө сүйүүнүн жана жылуулуктун булагы”, “Биз бактылуубуз – анткени биз биргебиз!” – деген темалар өтүлдү [3].

Кошумча билим программасынын тематикалык мазмуну класстан тышкаркы сабактарды окутуу боюнча азыркы жалпы билим берүү программасына дал келген жана окуучулардын коомдук-маданий билимдерин жана билгичтиктерин тереңдетүүгө өбөлгө түзгөн.

Үй-бүлө маданияты, үй-бүлөдөгү мамилелер жөнүндөгү сабактар окуучулардын өз элинин маданиятына, баалуулуктарына болгон өзгөчө кызыкчылыгын жаратты [4].

“Үй-бүлөлүк тарбиянын негиздери” программасы кошумча окуу куралы катары орто мектептердин мугалимдери тарабынан 9-10-11-класстардын окуучуларын класстан тышкаркы сабактарды окутууда үй-бүлөлүк турмушка тарбиялоо максатында колдонууга сунушталат [4].

Окуу программасы орто мектептердин жогорку класстарынын окуучуларына гуманитардык багыттагы предметтерди окутууда, тарбиялык сааттарда, класстан тышкаркы сааттарда колдонулат. Мындан сырткары, жогорку окуу жайынын педагогикалык багыттагы адистиктерде окуган студенттеринин өз алдынча аткарган иштеринде, курстук, текшерүү иштерин жазган учурларда пайдаланса болот. Окуу программасы гуманитардык багыттагы предметтерди окутууда өтүлүүчү сабактардын темаларын, усулдук көрсөтмөлөрдү, өз алдынча иштөө үчүн суроолорду, тесттик тапшырмаларды кыргыз адеп-ахлагынын үлгүлөрү менен айкалыштырууну өз ичине камтыйт.

Окуу-усулдук колдонмо учурдун талабына ылайык окуучулардын элдик педагогикалык баалуулуктар аркылуу үй-бүлөдө элдик каада-салт, нарк-насилдердин үлгүлөрүндө тарбияланып, өзүнүн үй-бүлөдөгү ролун туура аткарып, үй-бүлө мүчөлөрүнө туура мамиле жасап, жашап кетүүгө даярдоого салым кошо алат.

Мектеп окуучуларын үй-бүлөлүк турмушка тарбиялоо боюнча мугалимдердин ишмердүүлүгүнүн кыскача мазмунуна токтолуп кетели.

Улуттук каада-салт, үрп-адаттарды жана улуттук баалуулуктарды эсепке алуу менен окуучулардын этномаданий жүрүм-турум эрежелерин, үй-бүлөлүк өз ара мамилелерин, үй-бүлө мүчөлөрүнө болгон карым-катнашын анализдөө, үй-бүлөдөгү окуучунун ордун тактоо менен ролун, милдетин туура аткарууга карата тарбиялык иш-чараларды уюштуруу, окуучулардын үй-бүлөдөгү маданий жүрүм-турум эрежелерин сактоосуна, кыргыз улутунун салттык эрежелеринин негизинде иш-аракеттерди жасоосуна көзөмөл жүргүзүү. Ошондой эле, улуттук адеп-ахлактык эрежелерди, нормаларды сактоого, өнүктүрүүгө багытталып уюштурулган атайын иш-чараларга тартуу жана ал иш-аракеттердин окуучуларга тийгизген таасирин аныктоо болуп эсептелет.

Адабияттар:

1. Алимбеков А. Кыргыз эл педагогикасындагы адеп тарбиясы. – Бишкек, 2018-ж.
2. Асипова Н.А. Окуучу жаштарды тарбиялоо жана билим берүүнүн актуалдуу маселелери. – Бишкек, 2016-ж.
3. Эргешали кызы Актилек. Үй-бүлөлүк тарбиянын негиздери. Окуу программасы. – Бишкек, 2016-ж.
4. Эргешали кызы Актилек. Үй-бүлөлүк тарбиянын негиздери. Окуу усулдук колдонмо. – Бишкек, 2016-ж.
5. Кукүшин В.С. Столяренко Л.Д., Этнопедагогика и этнопсихология / Ростов-на-Дону: Феникс, 2000.

Алтынтайлы
Ожион каттоочу, А.И. Мурзашева А.И.

IN THE PEDAGOGICAL FACULTIES OF UNIVERSITIES.....175

Айтбай кызы Г.
Aitbaikyu G.

А.ОСМОНОВДУН «ЖЕҢИШБЕК» ПОЭМАСЫН ҮЙРӨТҮҮДӨ ПРОБЛЕМАЛЫК
ОКУТУУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН КОЛДОНУУНУН АЙРЫМ ШАРТ-
ЖАГДАЙЛАРЫ.....180
ПРИМЕНЕНИЕ ПРОБЛЕМНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ ПРИ
ИЗУЧЕНИИ ПОЭМЫ А. ОСМОНОВА “ЖЕНИШБЕК”.....180
THE APPLICATION OF PROBLEMATIC LEARNING IN THE
STUDY A. OSMONOV’S POEM “ZHENISHBEK”180

Исаева Р. У.
Isaeva R. U.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА ФИЗИКА МУГАЛИМДЕРИН
ДАЯРДООНУН ТЕОРИЯДАГЫ ЖАНА ПРАКТИКАДАГЫ АБАЛЫ.....185
СОСТОЯНИЕ ПОДГОВКИ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ В ТЕОРИИ И
НА ПРАКТИКЕ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ.....185
STATE OF TRAINING OF TEACHERS OF PHYSICS IN THEORY
AND IN PRACTICE IN THE KYRGYZ REPUBLIC.....185

Сакиева С.С.,
Осмоналиева С.Ч.

Sakieva S.S.,
Osmonalieva S.Ch.

АДАБИЙ ОКУУ: ОКУУ КӨНДҮМҮ. ТЕОРИЯСЫ ЖАНА ПРАКТИКАСЫ.....191
ЛИТЕРАТУРНОЕ ЧТЕНИЕ: НАВЫКИ ЧТЕНИЯ, ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА.....191
LITERARY READING: READING SKILLS, THEORY AND PRACTICE.....191

Эргешали кызы А.
Айдарова М.Д.
Эргешали кызы А.

Ergeshali kyzy A.
Aidarova M.D.,
Ergeshali kyzy A.

ЖОГОРКУ КЛАССТАРДЫН ОКУУЧУЛАРЫН ҮЙ-БҮЛӨЛҮК
ТУРМУШКА ДАЯРДОО БОЮНЧА ЖҮРГҮЗҮЛГӨН
ЭКСПЕРИМЕНТАЛДЫК ТАЖРЫЙБА ИШТЕРИНИН
КЫСКАЧА МАЗМУНУ.....197
КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ПРОВЕДЕННЫХ ОПЫТНО
ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ РАБОТ ПО ПОДГОТОВКЕ
СТАРШЕКЛАССНИКОВ СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ.....197
SUMMARY OF PILOT EXPERIMENTS ON PREPARING
HIGH SCHOOL STUDENTS FOR FAMILY LIFE.....197

Рысбаев С. К.
Кожоева К.

Мастхатай м.и.
Окунан катчысы ф.и.к. А.М.М. - Мурзаева А.Ш.